

3. Баррі Д. Пітер Пен (пер. з англ. м. Н. Трохим) / Д. Баррі – Львів: Видавництво Старого Лева, 2007. – 336 с.
4. Баррі Д. Пітер Пен (пер. з англ. м. В Панченко) / Д. Баррі – К.: Махаон-Україна, 2010. – 176 с.
5. Баррі Д. Пітер Пен (пер. з англ. м. Н. Косенко) / Д. Баррі – Х.: ВД «ШКОЛА», 2010. – 224 с.

УДК 81'255.4

*Ангерчік Є.Д.
(Київ, Україна)*

ЛЕКСИЧНІ ТРУДНОЩІ ВІДТВОРЕННЯ РОЗМОВНО-ПОБУТОВОГО СТИЛЮ В УКРАЇНСЬКО-АНГЛІЙСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ ТВОРУ Ю. АНДРУХОВИЧА «РЕКРЕАЦІЇ»

У статті розглядаються основні лексичні елементи розмовно-побутового стилю у творі «Рекреації» Юрія Андруховича та труднощі їх відтворення в українсько-англійському перекладі. Згідно з нашим аналізом через культурні розбіжності між українською та англійською мовами перекладачеві достатньо складно підібрати адекватний еквівалент українським розмовним словам та виразам.

Ключові слова: *розмовно-побутовий стиль, експресивно-емоційна лексика, діалектна лексика, побутова лексика, сленг, жаргон, вульгаризми.*

В статье рассматриваются основные лексические элементы разговорно-бытового стиля в произведении «Рекреации» Юрия Андруховича и трудности их воспроизведения в украинско-английском переводе. Согласно нашему анализу из-за культурных различий между украинским и английским языками переводчику достаточно сложно подобрать адекватный эквивалент украинским разговорным словам и выражениям.

Ключевые слова: *разговорно-бытовой стиль, экспрессивно-эмоциональная лексика, просторечные и разговорные слова, диалектная лексика, жаргон, сленг и вульгаризмы.*

The article deals with the issue of rendering the main lexical elements of colloquial and casual style in Ukrainian-English translation of the work “Recreations” by Yuri Andrukhovych. The analysis shows that due to cultural differences between the Ukrainian and English languages it is quite hard for a translator to find adequate equivalents for Ukrainian colloquialisms.

Key words: *colloquial and casual style, expressive-emotional words, dialecticisms, casual and familiar words, slang, jargon, vulgarisms.*

Недостатня вивченість перекладознавчих проблем відтворення розмовно-побутового стилю створює необхідність проведення ретельного дослідження зазначеного питання

© Ангерчік Є.Д., 2011

і обумовлює його **новизну**. Тому **метою** цієї статті є вивчення лексичних особливостей розмовно-побутового стилю на прикладі твору Ю. Андруховича «Рекреації» та труднощів їх відтворення в українсько-англійському перекладі. **Завданням** статті є аналіз перекладацької компетентності у питанні лексичних відповідників розмовно-побутового стилю української та англійської мов, яка забезпечує адекватність перекладу.

У наш час перекладачу доводиться працювати з різними за стилем творами. Відтворити розмовно-побутовий стиль у перекладі не так вже і легко, як може здатися на перший погляд. Для цього замало володіти великим словниковим запасом, оскільки важливо також вміти розпізнавати цей стиль у вихідному тексті. Адже він має багато елементів вираження.

За нашим дослідженням та за дослідженнями наших попередників розмовність та побутовість не обов'язково може спостерігатися в усьому тексті. Їх можна простежити або у діалозі певних героїв твору, або автор може використовувати елементи побутовості для того, щоб позначити місце знаходження героїв [1,10,13].

Необхідно зауважити, що розмовно-побутовий стиль, як один з найдавніших стилів, відіграє надзвичайно велику роль у формуванні мовленнєвих навичок. Мовлення людини, особливо побутове, часто зазнає впливів жаргонного і діалектного мовлення, а також іншої мови. Тому культура мовлення багато в чому залежить від опанування особливостями розмовно-побутового стилю та розуміння його функцій у мові. А основна функція цього стилю – функція спілкування, обміну думками між двома або кількома мовцями. Розмовно-побутовий стиль використовується в бесідах на неофіційні теми в умовах непередбаченого, невимушеного спілкування. Висловлювання в цьому стилі, часто вільні у виборі слів і виразів, розкривають ставлення автора до предмета мовлення і до співбесідника. Суттєвими рисами розмовно-побутового стилю є використання розмовної лексики, емоційно забарвлених слів і виразів, діалогічного та полілогічного характеру мовлення. Цей стиль широко застосовується і в писемному мовленні, зокрема в творах художньої літератури. Розмовно-побутовий стиль має велике значення для вироблення культури усного мовлення в усіх сферах суспільної і побутової мовної практики людини, бо він є дійовим засобом створення стійких навичок нормованого і багатобарвного мовлення кожної людини. Така багатогранність названого стилю як раз і визначає **актуальність** його більш детального вивчення.

Під час нашого аналізу перекладу твору Ю. Андруховича «Рекреації» виникла, перш за все, необхідність визначити лексичну наповненість та насиченість художнього та мовного світу автора, оскільки цей показник характеризує стиль твору, говорить про переважання в ньому жанрово-стилістичних та лексичних елементів.

Як показує наше дослідження, на лексичному рівні розмовно-побутового мовлення слід відзначити велику кількість емоційної та експресивно-забарвленої лексики, діалектної лексики, просторічних, вульгарних, жаргонних та розмовних слів, елементів іншомовних вкраплень та сленгу.

Розмовно-побутовому стилю притаманне певне експресивне та емоційне спрямування – фамільярне, лайливе, глумливе, іронічне, а також ласкаве, пестливе, шанобливе. Розмовна лексика, як компонент такого спрямування, може мати фамільярно-ласкаве (*секс-бомбочка, міні-спідничка*), фамільярно-грубе (*дурень, дебіл, дурило*) та інше по-

дібне забарвлення. Емоційною та експресивно-забарвленою лексикою вважаються ті слова, що мають у своєму значенні компонент оцінки, виражають почуття позитивного чи негативного сприйняття дійсності. Експресивна лексика пов'язана з конкретною оцінкою семантикою, яку вносять у закінчення слова суфікси пестливості, згрубілості, зневаги, фамільярності.

Перш ніж говорити про переклад твору «Рекреації» Юрія Андруховича слід зауважити, що Ю. Андрухович є представником галичанського постмодернізму, який творився в регіонах на колишніх теренах Австро-Угорської імперії, де панувало чотири мови та перепліталось коріння різноманітних культур. Центром цього простору стає Львів – «місто стертих кордонів, змішаність, поєднання непримиренного і непоєднуваного» [2]. Таким чином, в українському постмодернізмі твориться образ містичного міста Львова або збірного образу українських міст (таким є Чортопіль Ю. Андруховича), який стоїть в одному ряді з міфічними Петербургом та Венецією. Зображення міста як символу пекла і смерті стає лейтмотивом урбаністичної лірики та прози Ю. Андруховича, для якого, як і для більшості поетів з галицькими витоками, притаманне есхатологічне світовідчуття і негативне сприйняття процесу урбанізації як порушення гармонії між людиною і природою [2].

Під час прочитання «Рекреації», ми зустрічаємо багато розмовних, сленгових, жаргонних та лайливих слів, також зустрічаємо багато каламбурів, гри слів, діалектної, емоційно та експресивно забарвленої лексики, іншомовних вкраплень та інші елементи, що можуть бути незрозумілими для неукраїномовного читача.

Так, наприклад, перше на що ми звернули увагу, це часте вживання жаргонізмів, сленгізмів та вульгаризмів. Жаргонні слова, або жаргон – є соціальним діалектом. Як правило, це словник розмовного мовлення людей, зв'язаних певною спільністю інтересів. Жаргони лексично і стилістично відмінні, вони відрізняються нестабільністю і швидкістю зміни найпоширенішої лексики. Лексика жаргону будується на базі літературної мови шляхом переосмислення, звукового скорочення і т. ін., а також активного засвоєння іншомовних слів і морфем [6].

Говорячи про переклад жаргонних слів, можна сказати, що перша причина труднощів адекватного перекладу з української мови англійською – це розходження складу лексико-семантичних груп слів, хоча в цілому напрямок лексико-семантичного варіювання слів у цих мовах збігається. Звісно, відтворити українську культуру в англійській мові майже не можливо, тому перекладач часто використовує лексико-семантичні та лексико-граматичні трансформації.

Так, ми наведемо декілька яскравих прикладів суто українських жаргонних слів взятих із твору «Рекреації» Ю.Андруховича:

«Рекреації» Ю. Андрухович

- ... перон окупували прибульці на свято – цмулять шось просто із пляшок, не вистрибує до повної зупинки вагона....

“Recreations” by Yuri Andrykhovych

- ...newly arrived festival participants have occupied the platform – they're guz-zling something or other straight from the bottle, please do not disembark until the train has come to a complete stop...

- ... де Мацапура, *шляк би його трафив, на дідька я сюди приперся*, це свято не для мене, он як щебечуть панянки на колінах у паничів...

- ... where's Matsapura, *damn him, why the hell did I drag myself here*, this festival isn't for me, see the chicks chattering on their guts; knee....

На нашу думку, перш ніж говорити про переклад, необхідно зауважити, що слово «цмудляти» та вираз «шляк би його трафив» жаргон західноукраїнського регіону. «Цмудляти» означає «пити переважно спиртні напої», тобто фраза «цмудлять щось просто із пляшок» розуміється як «пити щось...». Але якщо автор вирішив тут вжити жаргон, то можливо він хотів підкреслити або що прибульці пили якісь спиртні напої, або що вони пили дуже жадібно. А в англійському перекладі було вжито «they're guzzling something», де «guzzle» означає «пити щось жадібно, пиячити», тобто суть виразу було відтворено в англійському перекладі і є зрозумілою для англомовного читача, але ж, звичайно, було втрачено галичанський діалект, що б було незрозумілим для носія англійської мови.

«Шляк би його трафив» – таким цілющим висловом галичанин благословляє будь-який трафунок (випадок). Залежно від обставин він лікується цим магічним логоеліксиром роздратовано або меланхолійно, грубо або ніжно, голосно або тихо. Семантика тих слів така ж сумбурна і нечітка, як доля всієї Галичини, а в ній – доля кожного галичанина, який у щасті чи горі, у люті чи доброті, в гидливості чи захопленні кричить, вигукує, промовляє, шепоче улюблене заклинання: «Шляк би його трафив!

Де ще, окрім Галичини, людина, бажаючи раптово остудити душу, обходить ся набором цілком пристойних слів? Галичанин не матюкається, він просто промовляє: «Шляк би його трафив!», тобто передає долю супротивника на розсуд трафункові. Спробуйте так щиро виразитися, щоби і на душі полегшало, і цензура залишилася без претензій. «Шляк би його трафив! - приклад того, що галичанин до кінчиків нервів залишається європейцем. З німецьким «шляк», з міжнародним «трафив», з українським «тебе» [15].

Так, можна зробити певний висновок із вищесказаного, що вираз «Шляк би його трафив» може означати «Щоб тебе параліч схопив», «щоб удар із тобою стався». В англійському перекладі було вжито «damn him», що є менш колоритним і несе в собі більш лайливе забарвлення.

Наступний вираз «на дідька я сюди приперся» має експресивно-лайливе забарвлення. А дієслово «приперся» – ближче відповідає сленгу, аніж жаргону. Але все одно, в англійському тексті було використано розмовне дієслово «to drag», що є цілком влучним. Проаналізувавши переклад цього прикладу, можемо сказати, що перекладач майже буквально відтворив задум автора оригіналу.

Сленгові слова, або сленг – міський соціолект, що виник з аргі різних замкнених соціальних груп, як емоційно забарвлена лексика низького й фамільярного стилю, поширені серед соціальних низів і певних вікових груп, міст. На думку багатьох дослідників, сленг є вторинним утворенням порівняно з жаргонами й аргі, що адаптує до своїх потреб запозичені одиниці. Значення слова «сленг» близьке до понять «розмовна мова» і говірка, але на відміну від них воно має суттєве соціальне маркування. Ось основні методи утворення сленгової лексики: калька (повне запозичення), напівкалька (запозичення основи), переклад (з використанням стандартної лексики в особливому значенні; з використанням сленгу інших професійних груп), фонетична мімікрія. Інший ігровий

прийом, що використовується при утворенні сленгу – це зближення слів на основі звукової подібності, звукове перенесення.

Інша важлива характеристика сленгової лексики – її «первісність». Асоціація з мовою якого-небудь первісного суспільства виникає, коли спостерігаємо нестабільність, постійну змінність жаргону як в тимчасовому, так і в просторовому вимірюванні. Ще одна ознака «первісності» сленгу – невизначеність, розмитість значень слів, що входять до нього [6].

При перекладі сленгу найприроднішим є використання функціональних аналогів за наявності їх у мові перекладу. При їх відсутності можна удатися до просторіччя, яке додає тексту, що перекладається, необхідну характеристику відхилення від літературної мови. Сленг представляє складність для перекладу, тому що деякі сленгізми можуть бути незафіксованими у словниках, враховуючи таку їх ознаку, як недовговічність та можливу тенденцію до зникнення. Вибір засобів вираження в мові перекладу залежить безпосередньо від з'ясування значення слова у контексті.

Так, простежимо переклад сленгізмів у творі «Рекреації» Ю. Андруховича:

«Рекреації» Ю. Андрухович

- ... як виглядатиме Мартофляк – з бородою чи без, і чи дописав він свій роман у віршах, і чи знову прутарабанить з собою оту секс-бомбочку, свою жінку...
- ... і все з прапорами, і все – на Чортопіль, якась крейзуха, та й вже, Мартофляк задрімав коло мене, як дитина – соне потихеньку собі в кошлату бороду, зараз він дуже подібний до Остапчика...
- ... Мартофляк Ростислав, аматор комфорту і гарячих ванн, нічний блукач, ресторанний лев, мрія студенток з музучилища, моя найбільша дитина...

“Recreations” by Yuri Andrukhovych

- ... how Mortoflyak will look – will he have a beard or not? Has he finished novel in verse? Will he bring that little sex-bomb of a wife with him again?...
- ... the road is choked with cars and buses all sporting flags and heading for Chortopil, it's a collective frenzy, no less, Martofliak is dozing beside me like a baby, he's murmuring softly into his bushy beard, just now he's very like little Ostap, and he doubts whether Ostap is his son....
- ...Rostyslav Martofliak, lover of luxury and hot baths, nighthawk, lounge lizard, dream of all girls at music school, my biggest baby...

Проаналізувавши приклади ми можемо сказати, що якщо функціональні аналоги або варіативні відповідники відсутні в мові перекладу, перекладач може вдатися до прийому компенсації, сутність якого полягає у тому, що елементи змісту, втрачені при перекладі досліджуваної одиниці в оригіналі, передаються в тексті перекладу іншим засобом, причому необов'язково в тому ж самому місті, що і в оригіналі. Для аналізу візьмемо третій приклад. Тут замість розмовного слова «музучилища», яке утворилося від злиття прикметника та іменника «музикальне училище», що є реалією української мови, оскільки в англійській мові немає слова «училище, а є «school, college», тому перекладач вжив «music school», що є нейтральним. Але щоб не втратити розмовності, перекладач під-

силив метафоричні вирази «нічний блукач» та «ресторанний лев» у перекладі, вживши «nighthawk» та «longue lizard», що має більш розмовне та сленгові забарвлення, ніж у мові оригіналу. Термін «Lounge lizard», як правило, зображує добре одягненого чоловіка, який відвідує установи, в яких збираються багаті люди з метою спокусити заможну жінку своїми лестошами і оманливою чарівністю. Термін ймовірно повинен нести в собі щось холодне і вкрадливе, наче рептилія. З іншого боку, до чого тут холодна рептилія до мужнього теплого лева? Тут відбулася понятійна заміна слів із збереженням граматичної структури [19].

Наступне, слово «крейзуха», що є запозиченим сленговим словом в українській мові, було перекладено загальнозживаним словом «frenzy», що перекладається «божевілля, лють, шаленість». Але розмовність перекладачем було передано через додавання слова «collective», що означає «повне», тобто «повне божевілля».

Далі, на що ми звернули увагу, це на часте вживання вульгаризмів. Вульгаризм (від лат. – звичайний, простий) – грубі, брутально-лайливі слова або звороти, ужиті в літературній мові. Вони входять до різних аргі і в досліджуваному тексті вживаються для реалістичного відтворення усного мовлення персонажів, а також для посилення експресії, яскравішої емоційної (здебільшого негативної) характеристики осіб чи явищ, вираження різко осудливого ставлення до них, також для надання мові твору побутового колориту. Слід зауважити, що невмотивоване вживання вульгаризмів засмічує мову художнього твору, справляє небажаний вплив на читача [13: 90].

«Рекреації» Ю. Андрухович

“Recreations” by Yuri Andrykhovych

- ... а потяг ось-ось рушить, і що вона робитиме, адже не потрапить на свято Воскресаючого Духу, *чорт забирай*, і що тоді буде?
- ... the train’s about to leave, what’s she going to do, she’ll miss the festival of The Resurrecting Spirit, *dammit*, and what will happen then?
- ...ще й сумнівається, чи то його син, *дурило*...
- ... he doubts whether Ostap is his son, *the blockhead*...
- ... велика дитина, *бевзь*, другорічник у школі життя...
- ... what a big baby, *what a dunderhead*, second-grader in the school of life
- ... почав усіх поливати, а потім кинув ним у дівчат, котрі аж мліли від перенапруження, *дебіл*...
- ...he began squirting everybody with it, then he threw it to the girls, who just about fainted from overexcitement, *the moron*.

У творі дуже часто зустрічаються такі слова-вульгаризми, як *дебіл*, *дурню*, *дурило*, *бевзь*, *чорт забирай* та інші. На нашу думку переклад є вдалим, оскільки українські лайливі слова «дурило», «бевзь», «дебіл» є синонімами і означають «не розумний», «дурень». В англійському перекладі було підібрано такі ж лайливі слова-синоніми як “blockhead”, “dunderhead”, “moron” і всі вони мають значення «дурень» та «недоумкуватий», що відповідає стилістичному забарвленню тексту оригіналу.

Отже, можна сказати, що лексичні труднощі перекладу з української мови англійською елементів розмовно-побутового стилю спричиненні, по-перше, культурною невідповідністю між англійським та українським мовленнєвими просторами; по-друге, відмінністю розуміння розмовності та побутовості в обумовлених мовах, що є результатом частого семантичного незбігу між значеннями українських та англійських слів, і звісно ж, по-третє, невичерпністю та багатогранністю розмовно-побутової лексики в українській мові.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. – Л., 2003.
2. Баліна К. Постмодерністський дискурс Юрія Андруховича // Українська література в ЗОШ. – 2007. – № 11. – С. 14–18., с. 16
3. Взаємодія усних та писемних стилів мови / М.І. Пентилюк; М.М. Пилинський. – К.: Наукова думка, 1982. – 179с.
4. Гнатюк Л.П., Бас-Кононенко О.В. Українська мова: Навч. посіб. – 4-те вид., випр. і доп. – К.: Знання-Прес, 2006. – С. 254 – 256
5. Дубенко О.Ю. Порівняльна стилістика англійської та української мов. Посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів. – Вінниця: Нова книга, 2005. – 224 с.
6. Енциклопедія українознавства. У 10-х т. / Гол. ред. Володимир Кубійович. — Париж; Нью-Йорк: Молоде Життя, 1954–1989.
7. Казачук Г.О. Українська мова для абітурієнтів: Навч. посіб. – 5-те вид. стер. – К.: Вища шк., 2004. – 277 С.
8. Караванський С. Словник синонімів української мови. – К.: Вид-во «Оріє» при УКСП «Кобза», 1993. – 472с.
9. Мацько Л.І. «Стилiстика української мови». – К., 1990.
10. Пентилюк М. І. Культура мови і стилістика: Пробний підруч. для гімназій гуманітар. профілю. – К.: Вежа, 1994. – 240 с.
11. Сучасна українська літературна мова. / За ред. М. Плющ. — К.: Вища школа, 1994.
12. Труб В. М. Особливості семантичної інтерпретації лексики і висловлювання (цільові, модальні, темпорально-просторові та оцінні аспекти): Монографія. – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2007. – 324 с.
13. Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Татаренко О. О. (співголова), Зяблюк М. П. та ін.. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 652 – 653.
14. Усне побутове літературне мовлення / А. В. Чабаненко; АН АРСР, Ін-т мовознавства; [М.А. Жовтобрюх (відповід.ред.) та ін.] - Київ: Наукова думка, 1970. – 201с.
15. Ущенко Олег ШЛЯК БИ ЙОГО ТРАФІВ! – http://a-ingwar.blogspot.com/2011/02/blog-post_14.html
16. Чердниченко І. Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. – К., 1962.

17. Joose V. The Five Clicks // International Journal of American Linguistics, 1962. Vol. 28 – № 2.
18. Lounge lizard – http://en.wikipedia.org/wiki/Lounge_Lizard
19. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. A Grammar of Contemporary English. L. and N.Y., 1972.

Джерела ілюстративного матеріалу:

20. Юрій Андрухович Рекреації – <http://www.ukrcenter.com>
21. Yuri Adrukhovych Recreations // translated by Marko Pavlyshyn. – Toronto: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 1998. – 40 p.

УДК 81'25

Конкульовський В.В.
(Тернопіль, Україна)

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ
КІНОТЕКСТІВ КОМЕДІЙНОГО ЖАНРУ**

У статті проаналізовано сучасний стан українського кіноперекладу, висвітлено основні проблеми при перекладі кінотекстів взагалі і кінокомедій зокрема, описано низку дискусійних питань, що потребують подальшого вивчення та детального опрацювання.

Ключові слова: кінопереклад, кінотекст, адаптація, комедія, дублювання.

В статье проанализировано современное состояние украинского киноперевода, выделены основные проблемы при переводе кинотекстов вообще и кинокомедий в частности, описан ряд дискуссионных вопросов, которые нуждаются в дальнейшем изучении.

Ключевые слова: киноперевод, кинотекст, адаптация, комедия, дубляж.

The article focuses on review of the present stage in translating the foreign films in Ukraine. It highlights the main problems concerning movies' translating in general and comedies in particular; and also a series of translational aspects requiring further research and detailed elaboration.

Key words: film translation, film text, adaptation, comedy, dubbing.

На сьогодні однією з найважливіших проблем у перекладознавстві є проблема перекладацького відтворення кінотекстів в умовах іншої лінгвокультури. У цій галузі плідно працюють багато фахівців, серед яких слід виокремити такі постаті, як М. Берді, С. Беляєв, Д. Бузаджи, І. Вайсфельд, Л. Володарський, А. Гаврилов, В. Гайдук, С. Герасімов, В. Горшкова, Г. Денісова, С. Ейзенштейн, М. Єфремова, Ю. Живов, М. Зак, П. Іващенко, Р. Кавенюкі, В. Красних, Ю. Лотман, Н. Лубашова, Р. Матасов, О. Михальов, Н. Наговіцина, Р. Палажченко, К. Райс, П. Санаєв, Н. Скоромислова, А. Слесаренко, Г. Слишкін,

© Конкульовський В.В., 2011